

ПОЛІТИКА ПОЛЬСЬКОЇ ВЛАДИ ЩОДО ЛІВОРАДИКАЛЬНОГО РУХУ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (НА МАТЕРІАЛАХ ГАЗЕТИ «ДІЛО» ЗА 1924 р.)

У статті досліджено особливості реалізації державної політики Польщі стосовно ліворадикального руху в Західній Україні. Систематизовано та проаналізовано публікації провідного українського часопису «Діло» упродовж 1924 р. про діяльність польської поліції, використання польською владою пенітенціарної та судової систем щодо ліворадикального руху.

Ключові слова: ліворадикальний рух, газета «Діло», польська влада, Західна Україна, судовий процес.

В статье исследованы особенности реализации государственной политики Польши относительно леворадикального движения в Западной Украине. Систематизированы и проанализированы публикации ведущего украинского журнала «Дело» в 1924 г. о деятельности польской полиции, использования польской властью пенитенциарной и судебной систем относительно леворадикального движения.

Ключевые слова: леворадикальное движение, газета «Дело», польская власть, Западная Украина, судебный процесс.

In article features of realization of a state policy of Poland concerning Left-wing radical movement in the Western Ukraine are investigated. Publications of leading Ukrainian «Dilo» in 1924 about activity of the Polish police, use by the Polish authority penitentiary and judicial systems concerning Left-wing radical movement are systematized and analyzed.

Key words: Left-wing radical movement, the magazine «Dilo», the Polish authority, the Western Ukraine, litigation.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що польська влада в Західній Україні проводила особливу державну політику щодо ліворадикального руху, що супроводжувалася активним використанням поліційного апарату, пенітенціарної та судової систем. Водночас газета «Діло» вважалася провідним українським часописом міжвоєнного періоду, з огляду на це важливим є дослідження реалізації державної політики Польщі щодо ліворадикального руху на основі публікацій цього видання упродовж 1924 р.

Суспільно-політичні процеси на західноукраїнських землях у міжвоєнний період упродовж останнього часу активно досліджуються українськими істориками. Проте поза межами наукових зацікавлень залишається чимало важливих проблем, зокрема відображення в засобах масової інформації політики польської влади щодо ліворадикального руху в Західній Україні. Історичні студії окресленої теми покликані формувати нові підходи, що базуються на об'єктивному та ідеологічно незаангажованому висвітленні ліворадикального руху в Західній Україні в міжвоєнний період.

Об'єкт дослідження становлять суспільно-політичні процеси в Західній Україні, що відображають здійснення державної політики польської влади стосовно ліворадикального руху.

Предметом наукового дослідження виступають публікації щоденника «Діло», що відображають

реалізацію державної політики польської влади щодо ліворадикального руху в Західній Україні.

Хронологічні межі статті охоплюють 1924 р. і базуються на аналізі матеріалів видання «Діло» упродовж цього року.

Мета роботи – на основі аналізу публікацій української газети «Діло» розкрити особливості державної політики польської влади щодо ліворадикального руху в Західній Україні.

Завдання дослідження полягають у виокремленні, систематизації та аналізі інформації, розміщеної на сторінках українського часопису «Діло» упродовж 1924 р., що відображають відношення польської влади до ліворадикального руху в Західній Україні.

Вивчення ліворадикального руху в Західній Україні міжвоєнного періоду за матеріалами щоденника «Діло» не ставало предметом наукових студій українських істориків. Автором зроблено спробу аналізу публікацій провідного західноукраїнського видання упродовж 1924 р., що відображають особливості реалізації державної політики польської влади щодо ліворадикального руху.

Західна Україна міжвоєнного періоду характеризувалася значною кількістю українських періодичних видань. Серед них вигідно вирізнялася щоденна газета «Діло», що була своєрідним форпостом українського населення. Часопис відображав значущі для західних українців події та явища, впливав на

формування громадської думки, виступав на захист українського населення, викриваючи резонансні факти зловживань польської влади на місцях. Особливої уваги, на нашу думку, заслуговують публікації, присвячені політиці польської влади щодо ліворадикального руху в Західній Україні.

3 лютого 1924 р. газета «Діло» інформувала західноукраїнську громадськість про те, що восени 1923 р. польська поліція провела низку арештів на території Тернопільського воєводства. Затриманих звинувачували в антидержавній діяльності. 26 вересня 1923 р. арештовано селянина М. Білого з Великої Березовиці, 10 жовтня 1923 р. О. Ліщину – голову читальні «Просвіти» з Плотичі. Пізніше М. Білого доправили до Львова, а М. Ліщину відпустили аж 30 грудня 1923 р. Подальші арешти за злочин, передбачений § 58 кримінального закону (цей злочин трактувався польським законодавством як злочин державної зради і передбачав смертну кару – *В. М.*), відбулися у листопаді 1923 р. за дорученням начальника Тернопільської слідчої експозитури. Тоді заарештували В. Котика, п'ятнадцятилітнього хлопця, учня II класу гімназії, С. Ясінювського з с. Кобилілі Збарзького повіту, В. Іваницького з с. Застіночного та учителя семінарії, П. Яцківа із с. Зубова Тербовлянського повіту. Їх звинувачували в тому, що під час навчання в Тернополі упродовж 1922 р. належали до комуністичної організації. Метою діяльності цієї організації, як стверджувала поліція, було відокремлення Західної України від Польщі [1].

У квітні 1924 р. польська поліція напередодні католицького Великодня провела масові арешти на Волині серед селян та інтелігенції. Агенти поліції викрили антидержавну змову комуністичного підпілля на території Луцького, Рівненського, Острозького, Кременецького, Дубенського повітів. Газета в один голос із українськими депутатами польського сейму стверджувала, що це провокація, а у в'язницях незаконно опинилося більше сотні українців [2].

У зв'язку із ліквідацією українського університету у Львові, дирекція поліції арештувала в першій половині лютого 1924 р. кілька десятків українських студентів. Їх звинувачували за §§ 58 б), ц) і 59 б) кримінального закону та об'єднали із справою затриманих раніше членів комуністичних організацій, переважно єврейської національності. Арештованим закидали, що вони упродовж 1923-1924 рр. разом з іншими комуністами, створили таємні комуністичні організації, що ставили на меті насильно змінити форму правління і ввести шляхом революції диктатуру пролетаріату, відокремивши західноукраїнські землі від Польщі. Поширювали серед населення відповідні гасла та листівки, тим самим збільшували небезпеку громадянської війни всередині країни. Інформуючи західноукраїнську громадськість про арешти, газета «Діло» одночасно висловлювала сумніви стосовно приналежності затриманих українців у цій справі до ліворадикального руху [3].

На шпальтах газети приділено значну увагу масовим арештам, проведеним польською поліцією серед українського населення за комуністичну пропаганду, яку трактували як антидержавну діяльність. Водночас на сторінках видання простежувалася послідовна критика дій польської поліції, які, на

думку авторів публікацій, були незаконними, оскільки суди здебільшого перекваліфіковували звинувачення у злочині головної зради на інші правопорушення. Поряд з цим газета вбачала у цьому репресії не стільки проти ліворадикального руху, як проти українців, оскільки не піддавала сумніву у приналежності до комуністичних організацій молодих представників єврейської національності і скептично відносилася до намагання польської поліції звинуватити в цьому українську студентську молодь.

Початок весни 1924 р. ознаменувався закриттям польською владою низки читалень «Просвіти» в Тернопільському старостві. Підставою для закриття читалень в Острові, Денисові, Купчинцях, Чистиліві, Курниках, Великій Березовиці стали обшуки польської поліції, яка виявила примірники тижневика «Земля і воля», цензуровані Львівською прокуратурою. Староство вважало вагомою причиною для закриття осередків «Просвіти» те, що читальні передплачували комуністичну агітаційну літературу [4]. Аналогічні акції польська поліція провела на Львівщині [5].

26 вересня 1924 р. польська поліція, спираючись на донесення про виявлення «нелегальних осіб», ревізувала Холмську «Рідну хату». Комуністичну літературу та зброю шукали поліцаї і у Савинській філії «Рідної хати» [6]. У «Ділі» стверджували, що українські освітні установи не мають нічого спільного із ліворадикальним рухом.

30 листопада 1923 р. в Денисках Рава-Руського повіту поліція заарештувала селянина Н. Борничука, в якого знайшли легальну відозву у справі інвалідів та амністії полів'язнів, кілька номерів газет «Земля і воля» і «Трибуна робітнича». Арештованого били та піддавали тортурам, змушуючи зізнатися в комуністичній діяльності і виказати спільників [7].

Улітку 1924 р. в Глушкові Городенківського повіту польська поліція арештувала кількох господарів за комуністичну агітацію та приналежність до антидержавних організацій. Через побиття, арештантів змушували зізнатися у злочині головної (державної – *В. М.*) зради [8].

На початку вересня польська поліція провела масові арешти в Луцьку та Дубно. В Луцьку заарештували 40 осіб, хоча 20 затриманих незадовго після цього звільнили. Їх усіх звинувачували в приналежності до Комуністичного союзу молоді Західної України (КСМЗУ) [9].

Інформуючи західноукраїнське суспільство про ці факти, газета «Діло» піддавала критиці дії польської поліції і вважала їх провокацією, скерованою проти українського населення. Ревізуючи українські освітні установи та проводячи масові арешти серед українського населення, польська влада переслідувала одночасно дві мети. По-перше, це був спосіб залякати західноукраїнське населення від участі в ліворадикальному русі, чи то пак, читанні комуністичної літератури. З іншого боку, виявлена комуністична література слугувала приводом для закриття українських освітніх установ. У більшості випадків результати обшуків були негативними, проте вони могли закінчуватися короткотерміновим арештом керівників та членів освітніх організацій або пересічних українців, під час яких, застосовуючи

побиття і тортури, польська поліція намагалася отримати «зізнання» в комуністичній пропаганді. Вочевидь, утримання українців у поліційних застінках розглядалося польською владою як спосіб позбавити їх бажання не тільки брати участь у ліворадикальному русі, а й цікавитися будь-якою літературою комуністичного характеру.

30 січня 1924 р. польська поліція провела низку обшуків у приміщеннях редакцій українських газет «Вперед», «Земля і воля» та «Нова культура», в секретаріаті Української соціал-демократичної партії (УСДП) та в помешканнях 40 осіб. У результаті обшуків вони виявили значну кількість комуністичної літератури, опечатали редакції і секретаріат партії та арештували кільканадцять осіб. Серед них публіциста А. Чернецького та шевського майстра І. Калятинського заарештовано за злочин, передбачений § 58 карного кодексу. Газета «Діло» висловлювала сумніви щодо звинувачень у виявленні значної кількості комуністичної літератури, а її наявність обумовлювала необхідністю інформувати читачів про те, що відбувається в Радянському Союзі [10].

З цього приводу в лютому 1924 р. український депутат І. Скрипа в польському сеймі виголосив звернення, в якому вимагав відміни незаконного рішення Львівської дирекції поліції, на підставі якого призупинено діяльність УСДП, відкриття редакцій, і дозволу на видання партійних органів, звільнення усіх заарештованих у цій справі; звіту уряду про репресії стосовно українського населення, що мешкає в Польщі; притягнення до відповідальності винних осіб [11].

Польська поліція перешкождала проведенню масових заходів за ініціативою ліворадикальних організацій, особливо, коли йшлося про відзначення 1 травня. Так, у Львові на площі Госевського відбувся робітничий мітинг за участі польських робітничих спілок і профспілок. Представники УСДП теж зібрались на площі під власним прапором, проте поліція відібрала його, заарештувала хорунжого й не допустила до промови представника партії. Після цього учасники мітингу почали кидати каміння в поліцію. Виникли заворушення, в результаті яких польська поліція провела низку арештів [12].

22 травня 1924 р. польська поліція заарештувала двох членів УСДП І. Стецишина і О. Федуня за розповсюдження заборонених брошур та відозв. Упродовж тижня рідні арештованих розшукували їх [13]. 24 червня 1924 р. поліція арештувала 17 осіб із Чесників Бережанського повіту, яким інкримінували злочин головної зради, оскільки вони передплачували газети «Земля і воля», «Нова культура», читали «Комуністичний маніфест», «Комуністичний процес» та інші. Окрім того, всі вони були членами осередку УСДП у Чесниках [14].

Польська влада на місцях чинила перешкоди в діяльності українських депутатів польського сейму. В Львові закрили замовлену залу, в якій мало відбуватися віче депутатів УСДП. А в Бориславі перед проведенням депутатського віча поліція арештувала кільканадцять осіб і розігнала його учасників [15].

Усі факти, що свідчили про переслідування УСДП, газета «Діло» детально аналізувала. Вона критикувала дії польської поліції, оскільки польська Конституція

не забороняла комуністичні партії, тож у Польщі така партія була легальною. Проте в Західній Україні цей рух гальмувався поліційними репресіями, в'язницями та намаганням необґрунтовано кваліфікувати арешти українців за страхітливими параграфами карного кодексу. Поряд з цим у газеті висловлювали переконання, що УСДП, стоячи на ґрунті III Інтернаціоналу, основною метою має не відокремлення Західної України від Польщі, а боротьбу з національним табором [16].

Упродовж 1924 р. на Волині спостерігалось зростання кількості повстанських ватаг у прикордонній смузі. Вони користувалися повагою серед місцевого населення та переконували його в тимчасовості польської влади на цих землях і швидкому вибуху повстання за допомогою більшовиків [17]. Особливо популярним серед них був отаман Муха-Мухальський, який через свою діяльність здобув звання «характерника» [18]. Своїми діями ватаги дискредитували польську адміністрацію і поліцію. Спостерігалися переходи озброєних відділів поліції до повстанських ватаг і на радянський бік. У зв'язку з цим польські газети зверталися до уряду з проханням збільшити кількість війська і поліції на «східних кресах» [19].

Зрештою, у квітні 1924 р. польська поліція провела вдалу акцію в результаті якої виявила і арештувала близько 50 повстанців, що діяли в Дубненському і Острозькому повітах та інших прикордонних територіях [20]. Польська преса кваліфікувала цей рух як бандитизм. Проте сеймовий клуб УСДП стверджував, що він насправді є наслідком недалекогоглядної політики польського уряду на «східних кресах» [21].

Передрукуючи матеріали польських видань, газета «Діло» інформувала українців про політику польської влади в прикордонній смузі та страх польського населення, викликаний активним розвитком повстанських ватаг ліворадикального спрямування. Водночас було розкрито окремі факти збагачення цих ватаг шляхом обкладання податком єврейського населення Волині.

Під час робітничої маніфестації 1 травня 1924 р. у Варшаві поліція заарештувала 36 комуністів, яких звинувачували в антидержавній діяльності, а саме: за таблиці і прапори з неприємними гаслами та розповсюдження комуністичної літератури [22].

Проте найдраматичніші події розгорнулися в містечку Заболотві Снятинського повіту. Місцевий староста наказав перекрити дороги, що вели до містечка і викликав численне представництво військових і поліції. Намагаючись розігнати мітинг, вони відкрили вогонь по натовпу [23]. В результаті цього загинуло четверо селян у віці від 18 до 28 років, 50 селян – важко поранені і не змогли самостійно покинути місце подій. Значно більше травмованих осіб втекли з місця проведення мітингу, оскільки остерігалися за своє життя [24]. Під час цих подій польська поліція заарештувала 171 особу, 104 з них згодом відпустили [25]. Селяни Стецевої, підбурені комуністичними діячами, намагалися відбити в поліції заарештованих [26].

Польський сейм утворив спеціальну комісію для розслідування зазначених подій. Окрім неї, були створені й інші для розслідування окремих трагічних

випадків, що мали місце в різних містах Польщі та Західної України і супроводжувалися застосуванням зброї військовими у відношенні до мирних жителів. Проте вони зволікали з розслідуванням. На сторінках газети «Діло» наводили факти безрезультатної праці таких комісій упродовж семи місяців [27].

Видання «Діло» дещо із запізненням інформувало своїх читачів про трагічні події у Заболотіві, що свідчило про намагання польської влади не розголосити їх. У редакції «Діла» посилялися на окремі польські газети, що проливали світло на першотравневій події у Заболотіві. Поряд з цим опубліковані газетою матеріали про згадувані події містили послідовну критику дій польської влади в краї.

У лютому-березні 1924 р. часопис розмістив низку публікацій про самогубство у Львівській в'язниці на вулиці Яховича молодой українки О. Бесарабової. Польська поліція утримувала її у в'язниці упродовж 10 днів без висунення звинувачень. Видання в унісон із громадськістю краю висловлювало обурення проти дій поліції, що у відповідності до польського законодавства зобов'язана відпускати затриманих упродовж 48 годин, якщо їм не висували звинувачень. У газеті критикували поліційну систему Польщі, що практикувала арешти політично підозрілих осіб і у такий спосіб тероризувала українське населення [28].

У березні 1924 р. у Львівській в'язниці на вулиці Баторія 40 політичних в'язнів, затриманих за комуністичну пропаганду, перебуваючи в слідчому арешті, розпочали голодування-протест. Вони висловили незгоду із перебуванням у камерах спільно з кримінальними злочинцями та невідповідною поведінкою в'язничної адміністрації. З цього приводу адвокати В. Бачинський та О. Марітчак зверталися до голови окружного суду Львова [29]. Після 4 днів голодування в'язнична адміністрація змушена була піти на поступки в'язням [30].

18 березня 1924 р. політв'язні М. Сенік та А. Стефанішин, які перебували в Бережанській в'язниці від 1 жовтня 1923 р., оголосили голодування. Серед причин, що змусили вдаватися до такого заходу – тривале затягування розгляду їх справ у суді, утримання спільно з кримінальними злочинцями, заборона читати газети [31]. 23 березня того ж року до голодування-протесту приєдналися інші політв'язні [32]. У підсумку в'язнична адміністрація задовольнила вимоги голодувальників [33]. 19 вересня 1924 р. аналогічні підстави стали причиною голодування-протесту в Коломийській в'язниці [34].

Зрештою, голодування як спосіб протесту проти невідповідних умов утримання українських політв'язнів у польських в'язницях було різновидом спротиву проти політики польської влади [35]. Газета, інформуючи західноукраїнську громадськість про становище політв'язнів, водночас критикувала дії польських владних інституцій [36].

Польська поліція часто утримувала в ув'язненні пересічних українців, які не мали безпосереднього відношення до ліворадикального руху. Проте їх вважали політв'язнями і використовували побиття та тортури, змушуючи зізнаватися в комуністичній пропаганді і видавати співників. Не витримуючи знущань, в'язні вигадували усе, що хотіли почути

представники польської поліції. Розгляд справ таких ув'язнених у суді здебільшого завершувався їх звільненням [37].

Інша публікація «Діла» від 25 травня 1924 р. інформувала громадськість про побиття політв'язня, якого утримували за антидержавну діяльність у Воцлавській в'язниці. Коли в'язні висловили протест, їх теж почали бити. Це викликало значний інтерес у перехожих, яких біля в'язниці зібралось багато. Поліція розіграла натовп. У м. Слонімі трапилася аналогічна подія [38]. 19 жовтня поточного року видання розмістило інформацію про побиття наглядачами Львівської в'язниці на вулиці Баторія неповнолітнього в'язня-комуніста, що призвело до бунту політв'язнів [39].

21 квітня 1924 р. газета обурювалася фактом, що мав місце в Гродненській в'язниці, коли поліція використала кайдани для транспортування політичного в'язня В. Курджила, хоча це не передбачено польським законодавством [40].

25 квітня 1924 р. на шпальтах газети повідомлялось про смерть 20-річного політв'язня М. Голевка, що помер від отруєння в Бориславській в'язниці. Видання апелювало до українських депутатів польського парламенту з проханням з'ясувати всі обставини події, оскільки в'язнична адміністрація намагалася приховати цей факт [41].

Тривалі ув'язнення без винесення звинувачувальних вироків, із неналежними санітарно-гігієнічними умовами утримання часто призводили до захворювань серед політв'язнів на ревматизм та туберкульоз [42]. На сторінках часопису автори публікацій часто відображали умови утримання політв'язнів у польських в'язницях [43].

24 травня 1924 р. у газеті «Діло» вкотре порушувалось питання про тривале ув'язнення без звинувачувальних вироків політичних в'язнів у Бережанській в'язниці, яким інкримінували звинувачення в злочині головної зради [44]. 25 травня того ж року опублікувала відкритого листа до голови спеціальної сеймової комісії С. Тугута про становище політичних в'язнів у Бережанській в'язниці. У ньому, зокрема, зазначалося на тому, що двоє політв'язнів чекають обвинувачувального акту вже 8 місяців, двоє – 4 місяці, троє – 3 місяці, один – 14 місяців. У реєстратурі суду можна знайти справи 184 політв'язнів, звинувачених за злочин головної зради, усіх їх утримували незаконно і після тривалого голодування у 1922 р. домоглися звільнення [45].

У липні-вересні 1924 р. щоденник «Діло» на своїх сторінках розмістив низку звернень українських депутатів польського парламенту у справі захисту політичних в'язнів Бережанської та Надвірнянської в'язниць [46]. Поряд з цим публікації часопису закликали громадськість краю надавати посильну матеріальну допомогу політв'язням [47].

У 1924 р., за даними газети «Діло», польська влада утримувала у в'язницях понад 4 тис. політичних в'язнів [48]. Становище політичних в'язнів у польських в'язницях набуло міжнародного розголосу. Так, кандидати на посаду прем'єр-міністра Франції Е. Еріо та П. Пенлеве підписали відозву до польського уряду з протестом проти політичних переслідувань,

численних арештів і в'язничного режиму [49]. Паризька газета «L'ere nouvelle» від 27 липня 1924 р. на першій сторінці розмістила статтю професора Паризького університету В. Баша під назвою «Білий терор у Польщі» про становище в польських в'язницях і утримання політичних в'язнів [50].

4 травня 1924 р. західноукраїнське видання «Діло» інформувало про низку політичних процесів, що відбулися у квітні того ж року. В публікації акцентовано увагу на ухваленні акту обвинувачення про найвищу міру покарання [51]. 24 травня 1924 р. у Ковелі відбувся суд над молодими особами у віці від 18 до 22 років, яких звинувачували в приналежності до УСДП і антидержавній діяльності. Суд ухвалив вирок, згідно з яким А. Жешко, засудили на 4 роки ув'язнення, В. Жешка, О. Набатича та А. Поланчевського – на 2 роки. У газеті критикували рішення суду, вважаючи, що воно суперечить чинному законодавству Польщі, оскільки Конституція гарантувала громадянам участь у будь-яких партіях та громадських організаціях [52].

2 червня 1924 р. перед судом присяжних у Львові постали 12 осіб, яких звинувачували в злочині головної зради, заклику до революції з метою встановлення радянського державного устрою, створенні комуністичних терористичних гуртків. Розгляд справи планувався упродовж 10 днів [53].

27 червня 1924 р. розпочався судовий розгляд справи М. Сулятицького з Середнього Березова, якого звинувачували в приналежності до якоїсь таємної організації та інкримінували злочин, передбачений § 58 карного закону [54]. 14 липня того ж року польська влада провела таємний суд над М. Сенником та А. Стефанишиним. За результатами розгляду А. Стефанишина звільнено, а М. Сенника засуджено на 1 рік в'язниці [55]. Ці особи перебували в ув'язненні з 1 жовтня 1923 р.

22 вересня 1924 р. у Львові розпочався судовий процес над 10 молодими особами у віці від 16 до 20 років, яких звинувачували в комуністичній пропаганді. Розгляду справи передувало кількамісячне ув'язнення підсудних у слідчій в'язниці [56]. Органи прокуратури намагалися довести в суді звинувачення, передбачені § 58 карного закону. Оскільки підсудні Е. Брехер, Е. Райс, М. Яворський, М. Шльозхан, Д. Грінберг, Д. Габерман, Й. Гайнольд, Й. Ерліх, Р. Верфель належали до Союзу комуністичної молоді Західної України (СКМЗУ) і займалися поширенням нелегальної комуністичної та створювали осередки. Їхня діяльність охоплювала кілька міст Східної Галичини. За інформацією «Діла», польська поліція побила одного із підсудних, Е. Брехера, і справа набула широкого розголосу. Значна кількість єврейського населення приходила на судові засідання, що супроводжувалися безприцедентними заходами безпеки з боку місцевої поліції [57].

2 жовтня 1924 р. Львівський окружний суд, що знаходився на вулиці Баторія, розглядав справу доньки заможного польського фабриканта, студентки Варшавського університету Г. Ямйолковської та К. Пизіка. Їх звинувачували в розклеюванні на вулицях Львова комуністичних відозв з протестом проти смертної кари. Часопис акцентував увагу

читачів на долі підсудних. 18-річна Г. Ямйолковська під час судового засідання визнала себе комуністкою, стверджувала, що свідомо відмовилася від заможного життя і покинула рідний дім, щоб стати звичайною робітницею на заводі у Львові і входити до різних клубів робітничої молоді. К. Пизік був самоучкою, важко працював змалку та мав політичну судимість за часів Австрійської імперії та Другої Речі Посполитої.

Судовим вироком підсудний К. Пизік засуджений за злочин головної зради на десятирічний термін ув'язнення. Водночас для Г. Ямйолковської суд встановив іншу міру покарання – штраф у розмірі 200 злотих та 24 дні ув'язнення. Проте підсудна не погоджувалася із судовим вироком і вимагала такої кари, як К. Пизіку. Згодом, 8 жовтня того ж року, щоденник «Діло» розмістив подяку, адресовану адвокатуві Л. Ганкевичу, за захист у судовому процесі від К. Пизіка – секретаря Центрального комітету Спілки пролетаріату міст і сіл у Східній Галичині [58].

2 листопада 1924 р. Львівський окружний суд засудив на 10 місяців ув'язнення 24-річного А. Флюка, якого звинувачували в збуренні громадського спокою через поширення комуністичної літератури та вивішування червоного прапора упродовж 30 квітня – 1 травня того ж року [59].

У листопаді 1924 р. щоденне видання «Діло» інформувало своїх читачів про судовий процес у Львові над селянами з Городенківського повіту, яких звинувачували в злочині державної зради. Підсудні були заарештовані представниками польської поліції за те, що упродовж 14-15 червня поточного року, під час святкування Трійці в Городенці, що супроводжувалася багатолюдною християнською місією, розповсюджували комуністичну літературу. Їх також звинувачували в створенні селянських, робітничих гуртків УСДП, організації та проведенні партійного зібрання в лісі, на якому приймали антидержавні резолюції і заклики до перевороту. Згідно з рішенням суду, тільки М. Муляка засудили до одного року ув'язнення, інших – до 20 днів [60].

Як бачимо, судова система була складовою політики польської влади, яка впродовж 1924 р. за їх допомогою провела низку судових процесів скерованих проти ліворадикального руху.

29 травня 1924 р. часопис «Діло» опублікував статтю головного редактора В. Мудрого про загрозу, що виходила від ліворадикального руху. Автор звертав увагу польської влади на зростання популярності комуністичної ідеології серед населення Західної України, що була наслідком національної політики Польщі в краї [61].

Польська влада остерігалася всього, що мало відношення до комуністів. Навіть після повернення до Варшави польських репатріантів, яких урочисто вітали, а згодом з-поміж прибулих поліція арештувала кілька чоловіків і жінок під приводом шпіонажу на користь СРСР [62]. Аналізуючи цю подію, «Діло» підкреслювало особливості застосування репресивної політики польської влади у відношенні до ліворадикального руху, що відбилася на польських репатріантах із СРСР. Проте, зважаючи на те, що ліворадикали характеризувалися досконалою конс-

піративною діяльністю, в газеті не відкидали імовірного існування реальних підстав для арештів.

Наступ польської влади на ліворадикальний рух у Західній Україні в 1924 р. підсумувало рішення сейму від 19 грудня про видачу судові українських депутатів П. Васильчука, С. Козицького і М. Чучмая за антиурядовий виступ на звітних зборах у Почаєві [63]. Публікація цього матеріалу на сторінках українського видання супроводжувалася критикою дій польської влади, що суперечила конституційним нормам. Разом із українською громадськістю Львова висловлювала своє обурення та протест проти такої політики Польщі щодо українців.

Газета «Діло» впродовж 1924 р. значну увагу приділяла реалізації державної політики польської влади щодо ліворадикального руху в Західній Україні. Автори публікацій інформували читачів про основні заходи польської поліції та методи її діяльності, скеровані на боротьбу з ліворадикальним рухом. У матеріалах, розміщених на сторінках газети, простежувалася чітка та послідовна критика дій польської поліції в Західній Україні за намагання кваліфікувати арешти за параграфами карного закону, що передбачали смертну кару.

Масові арешти, проведені поліцією серед українського населення за комуністичну пропаганду, засвідчили активну участь українців у ліворадикальному русі, проте часопис скептично ставився до цього, не спростовуючи активної участі в ньому представників єврейської національності. Поряд з цим на своїх шпальтах газета виступала на захист українського населення та українських освітніх

установ, стверджуючи, що арешти українців за комуністичну пропаганду, здебільшого, носили провокативний характер і були безпідставними.

Часопис «Діло» розкривав особливості використання польською владою пенітенціарної системи в боротьбі з ліворадикальним рухом. Інформуючи читачів про жахливе становище українських політичних в'язнів у польських в'язницях, акцентував увагу на тривалому ув'язненні без звинувачувального вироку, що суперечило чинному законодавству та застосування насильства у відношенні до політв'язнів. Поряд з цим автори публікацій виступали на захист українських політичних в'язнів, закликаючи громадськість краю надавати їм посилену матеріальну та моральну допомогу.

Окремо виділялися публікації, присвячені резонансним судовим процесам за участю українців, яким інкримінували злочин головної зради. Здебільшого представники польської влади не могли довести ці звинувачення і судові вироки для підсудних не передбачали значних термінів ув'язнення. Подекуди вони були навіть меншими, аніж термін слідчого утримання у в'язниці. Окрім того, за інформацію часопису, до розгляду таких справ у судах була прикута значна увага західноукраїнського суспільства.

Отже, українське щоденне видання «Діло» є важливою джерельною базою для дослідження політики польської влади щодо ліворадикального руху в Західній Україні. З огляду на це, перспективу подальших досліджень становить аналіз публікацій видання, присвячених окресленій проблематиці впродовж усього міжвоєнного періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Все ще § 58 з.к. // Діло. – 3 лютого 1924. – С. 3–4.
2. На соймовій арені. Внесення і інтерпеляції // Діло. – 31 травня 1924. – С. 1–2.
3. Справа арештованих українських студентів // Діло. – 4 травня 1924. – С. 3.
4. Переслідування освітнього руху // Діло. – 11 квітня 1924. – С. 3.
5. Похід проти т-ва «Просвіта» // Діло. – 25 квітня 1924. – С. 1–2.
6. Ревізія та арешти на Холмщині // Діло. – 8 жовтня 1924. – С. 3.
7. Після трагічної події // Діло. – 11 квітня 1924. – С. 2–3.
8. Дописи // Діло. – 17 серпня 1924. – С. 4.
9. Арешти в Луцьку // Діло. – 26 вересня 1924. – С. 5.
10. Нова хвиля ревізій // Діло. – 2 лютого 1924. – С. 1.
11. Справа репресій проти У.С.Д.П. та загальних масових ревізій і арештувань у Східній Галичині, Волині, Холмщині й Поліссю // Діло. – 18 лютого 1924. – С. 2.
12. 1-ий травня у Львові // Діло. – 4 травня 1924. – С. 4.
13. Практики львівської поліції // Діло. – 30 травня 1924. – С. 4.
14. Тюремщина // Діло. – 2 липня 1924. – С. 3.
15. Репресії проти УСДП // Діло. – 31 липня 1924. – С. 3.
16. Нова хвиля ревізій // Діло. – 2 лютого 1924. – С. 1.
17. З польських справ // Діло. – 27 квітня 1924. – С. 11.
18. Поворот отамана Мухи // Діло. – 6 травня 1924. – С. 4.
19. З польських справ // Діло. – 27 квітня 1924. – С. 11.
20. З польських справ // Діло. – 24 квітня 1924. – С. 2.
21. Комунікат соймового клубу УСДП // Діло. – 5 жовтня 1924. – С. 3.
22. 1-ий травень у Варшаві // Діло. – 6 травня 1924. – С. 4.
23. Кривавий май у Заболотіві // Діло. – 8 травня 1924. – С. 1.
24. Кривавий день в Заболотіві // Діло. – 11 травня 1924. – С. 2–3.
25. Заболотівська трагедія // Діло. – 4 червня 1924. – С. 2.
26. Кривавий май у Заболотіві // Діло. – 8 травня 1924. – С. 1.
27. Повчачий приклад сойму // Діло. – 29 травня 1924. – С. 4.
28. Після трагічної події // Діло. – 16 березня 1924. – С. 1; Після трагічної події // Діло. – 24 лютого 1924. – С. 1–2; Після трагічної події // Діло. – 8 березня 1924. – С. 1–2; Самогубство «політично підозрілої» // Діло. – 21 лютого 1924. – С. 1.
29. Голодівка політичних в'язнів при вул. Баторія // Діло. – 13 березня 1924. – С. 8.
30. Кінець голодівки // Діло. – 15 березня 1924. – С. 3.
31. Голодівка політичних в'язнів // Діло. – 21 березня 1924. – С. 3.
32. Голодівка політичних в'язнів // Діло. – 23 березня 1924. – С. 2.

33. Голодівка політичних в'язнів в Бережанах // Діло. – 24 березня 1924. – С. 3.
34. Голодівка в тюрмі // Діло. – 26 вересня 1924. – С. 5.
35. Голодівка політичних в'язнів // Діло. – 21 травня 1924. – С. 4; Тюремщина // Діло. – 2 липня 1924. – С. 3.
36. З чортківської тюрми // Діло. – 1 серпня 1924. – С. 3.
37. Після трагічної події // Діло. – 11 квітня 1924. – С. 2–3.
38. У в'язницях будуть дальше... // Діло. – 25 травня 1924. – С. 4.
39. «Бунт» в'язнів // Діло. – 19 жовтня 1924. – С. 6.
40. «Сальнові методи» // Діло. – 21 квітня 1924. – С. 2.
41. Тасмна смерть в поліційних арештах в Бориславі // Діло. – 25 квітня 1924. – С. 4.
42. З польських справ // Діло. – 4 травня 1924. – С. 3.
43. Доля політичного в'язня // Діло. – 16 травня 1924. – С. 4.
44. Тюремщина // Діло. – 24 травня 1924. – С. 3–4.
45. Отверта телеграма до посла Тугута і його товаришів! // Діло. – 25 травня 1924. – С. 1.
46. З діяльності Українського Соймового Клубу // Діло. – 27 липня 1924. – С. 3; З діяльності Українського Соймового Клубу // Діло. – 26 липня 1924. – С. 3; Бережанська Тюремщина // Діло. – 26 вересня 1924. – С. 4.
47. З чортківської тюрми // Діло. – 1 серпня 1924. – С. 3; На паску для політичних в'язнів! // Діло. – 23 квітня 1924. – С. 2; На паску для політичних в'язнів! // Діло. – 24 квітня 1924. – С. 3; На паску для політичних в'язнів! // Діло. – 25 квітня 1924. – С. 4; На поміч політичним в'язням // Діло. – 13 вересня 1924. – С. 3.
48. З польських справ // Діло. – 4 травня 1924. – С. 3.
49. Відгомін відозви в справі переслідування нац. меншостей // Діло. – 15 травня 1924. – С. 3.
50. Преса. Ще про «білий терор» // Діло. – 8 серпня 1924. – С. 4.
51. З польських справ // Діло. – 4 травня 1924. – С. 3.
52. Нова хвиля політичних процесів // Діло. – 24 травня 1924. – С. 3; Конституційні свободи // Діло. – 2 червня 1924. – С. 3.
53. Нова хвиля політичних процесів // Діло. – 24 травня 1924. – С. 3; З судової салі. Великий політичний процес у Львові // Діло. – 4 червня 1924. – С. 4.
54. З судової салі // Діло. – 29 червня 1924. – С. 4.
55. Зі судової салі // Діло. – 26 липня 1924. – С. 4.
56. За комуністичну пропаганду // Діло. – 24 вересня 1924. – С. 4.
57. З судової зали. Діти перед судом // Діло. – 25 вересня 1924. – С. 4.
58. З судової зали // Діло. – 5 жовтня 1924. – С. 4.
59. Зі судової зали // Діло. – 2 листопада 1924. – С. 4.
60. З судової зали // Діло. – 5 листопада 1924. – С. 3–4; За державну зраду // Діло. – 4 листопада 1924. – С. 3.
61. Мудрий В. На двох бігунах / В. Мудрий // Діло. – 29 травня 1924. – С. 1–2.
62. Арештування серед реемігрантів // Діло. – 6 травня 1924. – С. 4.
63. З судової зали // Діло. – 7 листопада 1924. – С. 3–4.

Рецензенти: д.і.н., професор Ю. В. Котляр;
к.і.н., доцент О. П. Тригуб.

© Місько В. В., 2011

Надійшла до редколегії 21.09.2010 р.